

տանի տէրութեան, առած է ուրիշ աղ-
բիւրէ, արժանահաւատ մարդոց վկայու-
թեանէ, և կը խոստանայ պատմել բազում
ինչ գնոցանէ, բայց կը պատմէ ոչինչ.
միայն զՀայկական ասէ, թէ էր առ Բե-
ղոքոսիւ և սպանաւ ի պատճառս խռովու-
թեան, զոր յարոյց յանխորհուրդս: Եւ
Ջարմայրի համար, զոր կը զնէ առ Տրովա-
կան պատերազմաւ, ասէ, թէ Ասորեստանի
Տեւտամոս թագաւորէն եթովպացի զօրօք
օգնական զըկուելով Պրիամու՝ սպանաւ
հելլենացոց քաջերէն, բայց կամրմ Աքիլ-
լէսէն և ոչ յայլմէ քաջէ »:

Հուսկ չանտեսենք ինչ որ ինքն իսկ
Խորենացին մեր ծերունի պատմագիրը ա-
ռանց ակնածութեան կը գրէ իր գործածած
աղբիւրներու նկատմամբ. « Եթէ ասիցեն.
ուստի մեզ գնականացն մերոց բազմոց
այսպէս գտանել զանուանս և զգործս,
ասեմք, ի հնոցն զիւանաց Քաղղէացոց,
Ասորեստանեայց և Պարսից, վասն մտելոց
անուանց և գործոց նոցա ի քարտէս ար-
քունի իրր գործակալաց և վերակացուաց
աշխարհիս ի նոցանէ կացելոց ⁽⁵⁾ »: (Խո-
րենացի Գիրք Առաջին գլուխ ԻԱ):

Այսչափը քան զբաւականն արդէն ա-
ւելի համարելով կը կնքենք մենք ալ Խո-

րենացւոյ պատմական աղբիւրներու նկատ-
մամբ մեր տեսութիւնը և կ'անցինք վերջին
կարեւորագոյն զիտողութեան մը, որ բո-
լորովին անձնական է և կը յուսանք որ
պիտի ներուի մեզի:

Կը յուսանք առանց յաւակնութեան որ
այս մեր փոքրիկ աշխատասիրութիւնը
կարենայ ոմանց մտքին մէջ օգտակար
սթափում մը զարթոցանել և մեր ներկայ
և ապագայ պատմաբաններու ներշնչել
աւելի պատկառոտ հիացմամբ մերձենալ
Խորենացւոյ հսկայական աշխատութեան,
որ որեւիցէ ամէնէն աւելի զարգացած
ազգերու համար ալ նախանձելի պարծանք
մը կրնայ ներկայացնել, հանդերձ իրեն
թերի կամ սխալական մասերով: Ոչ մէկ
բան որ մարդկային է՝ անթերի է, և Խո-
րենացւոյ թերիներէն գէթ բաւական մաս
մը իրեն չեն պատկանիր, կամ կրնան դեռ
դիւրաւ համեմատուիլ և ուղղամտութեամբ
սրբագրուիլ: Կը յանձնադրենք յատկա-
պէս մեր քննադատներուն չարհամարհել
հայկազանց շրջանը մեր ազգային պատ-
մութեան ուսումնասիրութեանց մէջ: Հոն
կան սոսկ անուններու շարք մը և ամե-
նասական պատահաբար յիշուած դէպքեր,
և սակայն անոնք աւելի խորագնին քնն-

5. Հետաքրքրուողք կրնան այս անուններու նկատմամբ
կարգաւ Քարազաշեանի 145-149 էջերը, որուն իբրեւ
հակակշիւ պարտական ենք հոս մէջ բերել Rawlinson-ի
մէկ անակնկալ և ամենակարեւոր զիտողութիւնը: Մինչ-
դեռ մեր գեր-քննադատները կը ծաղրածեն զԽորենացին,
տեսէք թէ ինչպէս օտար բանասէրը նուրբ բացատրու-
թեամբ մը յանգէտս կ'արդարացնէ զայն բոլորովին:

Ոչ որ անտարակոյս պիտի կարենայ յանդգնիլ հա-
մարելու զԽորենացին այնքան թեթեամբ որ նոյնիսկ
չինծու անուններ կեղծելու պահուն, փոխանակ իրեն ժա-
մանակի և մեր ընդհանուր ազգային պատմութեան ծանօթ
կամ մերձուոր անուններ ստեղծելու, շարք մը հիւսէր
Արբակ, Փառնակ, Կուսակ, Վաղտակ, Հայկակ, Ամպակ,
Առնակ, Վասակ, Գասակ, Ընծակ, Գգեսակ, Յուսակ, Կայ-
պակ կոչումներու: Եւ ահա բուն այս ահալ վերջաւո-
րութեանց նկատմամբ է որ Անգղիացի պատմաբանը դիտել
կու տայ որ այն ժամանակի Մարերը զարեւոտած էին, կամ
մանաւանդ իր գործածած բառով Սիւրաւաւաւս էին

այս, ահ վերջաւորութեան: If any difference can be
pointed out (Մարաց և Պարսից լեզուին մէջ), it is
the greater fondness of the Medes for the termi-
nation -ak, which is perhaps Scytia. (Compare
the terminal guttural so common in the primi-
tive Chaldaean, and the Basque-*r* at the end
of names, which is said to be a suffixed article).
We have this ending in Deioes (Dahak), As-
tyages (Aj-dahak), Arbac-es or Harpag-us,
Mandauc-es, Rambac-as, Spitac-es etc. (Rawlin-
son, The fine great Monarchies of the ancient
Eastern World. Vol. II, էջ 358, ծանօթ. 10):

Թողունք որ այս անուններէն շատերն ալ աւակաին
կը գտնենք Պիհեստունի և այլ արձանագրութեանց մէջ,
ինչպէս Փառնակ = Ita-phernes, Mitra-phernes,
Vida-seana, Հարմա = Arma կամ Harma-Mithess,
Հրամա = Ramates, Արբակ = Harpag-us, Վաղտակ
կամ Վասակ = Spilac-es փոխանակ Psidakh-ի եւայլն:

նութեամբ կրնան անձնաւորուիլ և պատ-
մական կարեւոր դէմքեր հանդիսանալ,
ինչպէս այս առասպելեալ կարծուած Ջար-
մայրի պարագան: Հայկազանց շրջանը
ամենահարուստ բովը մըն է մեր ազգային
ամենահարուստ պարծանքի նիւթերուն,
և ամենամեծ սխալ է հայ բանասիրաց
համար, երբ ազգային պատմութեան քնն-
նութեամբ կը զբաղին, իբրեւ առասպելեալ
ցնորարանութիւններ արհամարհել Հայկա-
զանց շրջանի անձերը և դէպքերը: Հոն

ծածկուած կան ամենահին աւանդութիւն-
ներ մեր նախապատմական շրջաններու
յարբերութեանց և մանաւանդ Հնդկերո-
պական կամ Արիական-Չանդիկ և Սեմա-
կան՝ Ասորա-Բաբելական, Էգիպտական,
Ուրարտեան, Իրանեան և այլ հնագոյն
ազգերու պատմութեանց հետ հայ տարրի
և ազգի շփման:

Հ. ՅՈՎՀԱՆ ԱԻԳԵՐ

(Վերջ)

ԾԱՆՈԹ. ԽՄԲ. - Հեղինակին ծանր հիւանդութեան պատճառաւ այս յօդուածին շարունա-
կութիւնը ընդհատուած էր թերթիս նախընթաց թիւերուն մէջ: Հոս ամբողջապէս կը լրանայ
ան, վերջին արտագրութիւնը ողբ. հեղինակին, որ Մայիս 9-ին անցաւ յաւիտեական կեանքին
խոր սուգի մէջ համակելով Միաբանութիւնս: Տես իր մասին Մահաբաւական բաժնին մէջ:

Վ Ա Ր Դ Ո Ւ Շ Ը

Տեսե՛ր ես որ վարդերն երբեք չերերան
կամ թէ հովէն չըտանջուին բարտիներ.
Սիրտդ ալ այդպէս ամէն թեթեւ հանդիպման
թոյլ է, Վարդուշ, աղաւնիի դերդ թեւեր:

Ոսկեփրփուր ցորենին մէջ քեզ տեսայ,
Չէիր գտաւիր կախաներէն բոցավառ.
Երազներէդ կ'արթննայիր ակամայ
Երբոր քովէդ հովը կ'անցնէր մեղմաբար:

Քու գարունդ էր և տենչանքի նոր առիթ,
Կը կրկնէին հասկերն հառաչ մը թագուն.
Ամէն ընձիւղ ունէր բերին մէջ մարգրիտ

Ու բարձրացան անոնք մինչեւ արեւուն.
Բայց դուն թըռար ինչպէս ծիծառ մ'անհամբեր
Եւ քեզ ունայն տեղ փընտռեցին նոր հասկեր:

ՎԱՆԱՏՈՒՐ